

DEN NORSKE KIRKE

Agder og Telemark bispedømmeråd

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep.
0030 Oslo

Dato: 24.04.2014

Vår ref: 13/265-11 DAK

Deres ref:

Hørings svar - reservasjonsordning for fastleger

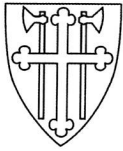
Vi viser til høringsbrev datert 21. januar 2014 fra Helse- og omsorgsdepartementet vedrørende reservasjonsordning for fastleger. Agder og Telemark bispedømmeråd avgav i sitt møte den 26. mars 2014 en høringsuttalelse i denne anledning.

Vedlagt er selve høringsuttalelsen som ble vedtatt mot to stemmer.

Med vennlig hilsen

Tormod Stene Hansen
stiftsdirektør

Dag Arnulf Kvarstein
rådgiver
Direkte innvalg: 38105126

DEN NORSKE KIRKE

Agder og Telemark bispedømmeråd

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Dato: 24.04.2014

Vår ref: 13/265-15 DAK

Deres ref:

Høringssvar - Reservasjonsordning for fastleger

Innledning

Agder og Telemark bispedømmeråd takker for muligheten til å komme med en høringsuttalelse i dette spørsmålet. Vi kommenterte også temaet reservasjonsrett ved henvisning til abort i vår høringsuttalelse om «Det livssynsåpne samfunn» i 2013.¹ Sitat: «Agder og Telemark bispedømmeråd ønsker at det skal være reservasjonsrett for leger når det gjelder henvisning til abort. (...) Vi mener dette er et tros- og samvittighetsspørsmål som bør underlegges de samme unntaksbestemmelsene som direkte medvirkning under abortinngrep.»

Dette synet bygger på at samvittighetsfriheten er en grunnleggende menneskerettighet og en forutsetning for et reelt demokrati. Videre er samvittigheten etter kristen tenkning et gudegitt adelsmerke ved mennesket. Respekten for livet er også sentral i kristen tenkning utfra at mennesket er skapt i Guds bilde som individer med unik verdi. Menneskeverdet omfatter også fosteret i mors liv fra det er unnfanget. Det er en meget vanskelig oppgave å gradere dette menneskeverdet, om ikke umulig. Dette gjør at vi som kristen kirke ser på abort, og medvirkning til abort som et stort etisk dilemma der enkeltmenneskets samvittighet må tillegges stor vekt.

Menneskerettighetene og norsk lov

Samvittighetsfriheten er en av de mest fundamentale menneskerettighetene, og demokratiet har samvittighetsfrihet som en av sine bærebjelker. I FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 18 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 9 heter det: «Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.»

Denne retten til ikke å handle mot sin egen samvittighet omfatter også friheten til å vise sin overbevisning i «praksis og etterlevelse». FNs menneskerettighetserklæring og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon er bindende for norsk rett. Uten grunnleggende samvittighetsfrihet der mindretallets meninger respekteres, har vi ikke et reelt demokrati.

Spørsmålet om reservasjonsrett ved henvisning til abort er altså ikke bare et spørsmål om norske kvinners rettigheter etter norsk lov, men i høy grad men også et spørsmål om

¹ Datert 30. august 2013

universelle menneskerettigheter -og dessuten et spørsmål om fosterets verdi og rettigheter. Det er nettopp det at disse ulike interessene og rettighetene støter mot hverandre som gjør reservasjonsretten til et etisk dilemma.

Samvittighetsfriheten er en allment akseptert, universell menneskerett. Retten til abort er ikke en universell menneskerett, men en del av noen nasjoners lovgivning. Europarådet har vært opptatt av denne avveiningen mellom et lands lover og menneskerettighetene. I 2010 vedtok Europarådet en resolusjon om at helsepersonell skulle sikres reservasjonsrett. Det heter at *«Ingen person, sykehus eller institusjon skal bli presset, holdt ansvarlig eller diskriminert på noen måte på bakgrunn av at vedkommende nekter å utføre, tilrettelegge, assistere eller henvise til abort»*.²

Vi tar her med at også Den norske legeforening har vedtatt reservasjonsmulighet for fastleger. Videre har Norges kristelige legeforening vedtatt en uttalelse om reservasjonsrett.

Siden reservasjonsretten etter vår mening er knyttet til universelle og grunnleggende menneskerettigheter, bør det være en overordnet statlig oppgave å gi alle fastleger adgang til å reservere seg i spørsmål som gjelder liv og død. En slik ordning kan ikke være basert på vekslende politiske og ideologiske standpunkter fra kommune til kommune.

Grenser for reservasjon

Det er riktig nok ikke slik at enhver påstått samvittighetskonflikt kan påberopes som gyldig grunnlag for reservasjonsrett. For eksempel er det etter vår mening ikke legitimt å bruke samvittighetsfriheten til å nekte å behandle eller betjene mennesker med en annen seksuell legning eller at annet politisk ståsted. Da bruker man samvittighetsfriheten til å diskriminere de som er eller tenker annerledes.

Menneskerettighetskonvensjonen balanserer forholdet mellom yringsfriheten og andre rettigheter slik: «Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter eller friheter.»

Vi anerkjenner altså at det må være grenser for hva man kan reservere seg mot. Vi mener at når det kommer til spørsmål om liv og død, er man klart innenfor denne grensen. I slike tilfeller bør det være reservasjonsrett i et liberalt demokrati. Det er for eksempel allment akseptert at man skal ha rett til å reservere seg mot militærtjeneste utfra et pasifistisk ståsted. Vi kan ikke se at spørsmålet om reservasjonsrett for

² Resolusjon 1763 fra Europarådet, 7. oktober 2010 med følgende engelske ordlyd: *«No person, hospital or institution shall be coerced, held liable or discriminated against in any manner because of a refusal to perform, accommodate, assist or submit to an abortion, the performance of a human miscarriage, or euthanasia or any act which could cause the death of a human foetus or embryo, for any reason.*

medvirkning i prosessen fram mot et abortinngrep, er prinsipielt annerledes enn det å nekte å medvirke i et militærapparat. I begge tilfellene ligger det implisitt at man må akseptere å ta liv for å oppnå formålet med den virksomheten man er en del av.

Vi mener at menneskerettighetskonvensjonens formulering om grensene for samvittighetsfriheten (se over) ikke kan anvendes i forhold til den retten kvinner i Norge har til å ta abort før 12. svangerskapsuke. Et relativt lite antall fastleger (anslått til mellom 100 og 200 av totalt vel 4000 fastleger) utgjør ikke et stort problem for gravide kvinners tilgang til en lege som kan henvise til abort. Det truer ikke deres mulighet til å få utført den aborten de har rett til etter norsk lov.

Ryddig ordning og respekt

Vi forutsetter videre at fastleger, kommuner og helseforetak blir pålagt av staten å lage en ryddig ordning for «reservasjonsleger» som hindrer at kvinner i en sårbar fase utsettes for unødige ulemper. Blant annet må det informeres om hvilke leger som reserverer seg, og at det er mulig å henvende seg direkte til sykehuset for den gravide kvinnen. Alle pasienter, og spesielt pasienter i en sårbar situasjon, må møtes med respekt av helsevesenet. Det gjelder både abortsøkende kvinner og kvinner som ønsker å beholde barnet til tross for en vanskelig livssituasjon.

Det er fullt mulig for de abortsøkende kvinnene å ikke gå veien om fastlegen de fleste steder i landet, men direkte til sykehuset. I Oslo og Akershus for eksempel, oppsøker 90 prosent av de abortsøkende kvinnene sykehuset, i følge fylkeslegen. Den samme fylkeslegen fremholder også at de som forvaltningsorgan ikke har hatt en eneste klage på «reservasjonsleger» på ti år.³ Problemet med at kvinner møter unødige hindringer når de ønsker henvisning til abort før 12. svangerskapsuke, er derfor ikke stort rent tallmessig.

Etisk veiledning og reservasjon

Dagens abortlov (§ 1) inneholder en passus om at samfunnet skal gi etisk veiledning «for derved å skape en ansvarsbevisst holdning til disse spørsmål slik at antallet svangerskapsavbrudd blir lavest mulig». Denne ansvarlighetsparagrafen i abortloven er lite framme i debatten. Ofte fremstilles det som et overgrep mot kvinnen at de etiske problemene med abort i hele tatt blir nevnt. Men slik vi tolker denne paragrafen er det en del av en leges ansvar å bidra til etisk refleksjon. For en fastlege og for kvinnen kan henvisningssamtalen være en mulighet nettopp for en slik etisk refleksjon.

En fastlege som reserverer seg mot å henvise til abort, vil trolig miste denne muligheten til etisk veiledning som abortloven nevner. Det å henvise kan i denne sammenheng ses på som en viderefremstilling av en kvinnes ønske om abort, og ikke nødvendigvis som en medvirkning til selve aborten. Vi kan heller ikke utelukke at en leges etiske refleksjon sammen med den gravide, kan bidra til å få ned aborttallene, noe de fleste vil se på som positivt. Etter vår mening er reservasjon mot henvisning derfor ikke det eneste gyldige valget etter kristen tenkning.

Kristen og luthersk begrunnelse for viktigheten av samvittigheten

Det finnes et bibelsk grunnlag for samvittighetens betydning etter kristen tro. Paulus sier om samvittigheten at «lovens krav står skrevet i deres hjerter». Han snakker også om at noen har «avsvidd samvittighet» eller «har feid samvittigheten til side».⁴ Bibelen

³ Vårt Land 10. mars 2014.

⁴ Romerne 2 og 1. Tim. 1 og 4.

anerkjenner altså samvittigheten som en moralsk autoritet. Samvittigheten er et adelsmerke ved mennesket, og må ses på som en konsekvens av at mennesket er skapt i Guds bilde og dermed har evne til å skille mellom rett og galt.

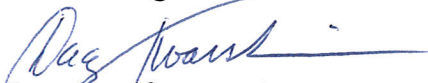
Martin Luthers oppgjør med avlatshandel og umoral i den katolske kirke, var også et samvittighetsspørsmål. I Riksdagen i Worms der Luther ble lyst i bann, sa Luther blant annet: *«Jeg verken kan eller vil tilbakekalle noe, for det verken er sikkert eller frelsebringende å gjøre noe mot ens samvittighet.»* Ofte tillegges Luther også å ha sagt disse berømte ordene ved denne anledningen: *«Her står jeg og kan ikke annet».*

I større eller mindre grad har denne arven etter Luther levd videre i protestantisk kristendom. I dag fremkommer betoningen av den enkeltes samvittighet blant annet gjennom Den norske kirkes engasjement for det ufødte liv og for reservasjonsretten.

Oppsummering

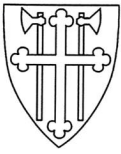
- Samvittighetsfriheten er en grunnleggende menneskerettighet. Agder og Telemark bispedømmeråd ønsker derfor reservasjonsrett for fastleger i tilfeller som gjelder spørsmål om liv og død. Denne reservasjonsretten bør også gjelde ved henvisning til abort. I tillegg bør reservasjonsretten gjelde utføring av, og henvisning til behandling knyttet til menneskers fertilitet der spørsmålet om liv og død er aktuelt.
- Vi støtter Helse- og omsorgsdepartementets standpunkt om at fastleger bør kunne reservere seg mot aktiv dødshjelp dersom dette i fremtiden blir lov i Norge. Dette bør omfatte både det å henvise til, og å delta i behandling som har aktiv dødshjelp som formål.
- Reservasjonsretten bør ikke være et kommunalt anliggende, men bør fastsettes av staten og gjelde for alle fastleger.
- Fastleger bør ikke kunne reservere seg mot å henvise eller behandle personer på grunnlag av pasientens etnisitet, livssyn, politiske holdninger eller seksuelle legning.

Med vennlig hilsen

Dag Arnulf Kvarstein
rådgiver

Direkte innvalg: 38105126

DEN NORSKE KIRKE

Agder og Telemark biskop

Det Kongelige Helse- og Omsorgsdepartement
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Dato: 24.04.2014

Vår ref: 13/265-14 STR

Deres ref:

Høring Fastlegers reservasjonsmulighet

Biskopen i Agder og Telemark vil takke for muligheten til å komme med et høringssvar til Helse- og Omsorgsdepartementet om reservasjonsordning for fastleger. Mitt prinsipielle syn er at det i spørsmål om liv og død bør være adgang til å kunne reservere seg. Det er et viktig prinsipp i et demokrati, og det er blant annet hjemlet i FN's menneskerettigheter. Europarådets vedtak angående legers reservasjonsrett i forhold til abort fra 2010, peker i samme retning.

Videre er det mitt prinsipielle syn at det ikke bør være kommunen, men staten som avgjør om dette skal være en mulighet.

For en mer utførlig begrunnelse, henviser jeg til Agder og Telemark bispedømmets høringsuttalelse i saken, en uttalelse jeg slutter meg til.

Med vennlig hilsen

Stein Reinertsen
Biskop
Direkte innvalg: 38105133